

«Lehen, bigarren eta hirugarren mailako minen liga antolatzea anti-terapia da»

Zarauzko postalak. 36ko gerra. Herri hori bera du aztergai liburuak, baina fronte gunerik izan ez zuten herri askok pairatu zuten bidegabekeriaren ispilua ere bada. Hildakoak, iheslariak, ekonomikoki itoak, esklaboak, espetxetik etorri berritan jipoituak, langabeziara kondenatuak, diziplina militarrean hezitakoak, herritik kanporatuak, ezer barkatu ez zutenei barkatu beharrean hazitakoak... Horiek denak duindu ditu Amagoia Gurrutxaga Urangaren ahaleginak. Bildu dituen testigantza mordoa eta garaiko testuingurua fin-fin harilkatu izana, egin duen lan eskergaren seinale ditugu.

| GARBINE UBEDA GOIKOETXEA |

Ezagun da urtetako ahalegina dagoela liburuan. Zein izan zenuen abiapuntua?

Kazetaritzan hasi eta berehala, 1936ko gerrak gurean utzitako arrastoen bristadak ikusten hasi nintzen adin batetik gorako ia elkarrizketatu guztien kontaktuzunetan, eta gaiaren garrantziaz jabetzen hasi nintzen. Jende edadetuari entzuteko zaletasuna ere badugu. Jon Benitok ere, esaterako, bazuen interesa gaiarekiko, eta 2002ko bukaeran hasi ginen herriko jendeari elkarrizketak egiten. Testigantza liburu bat egitea genuen asmoa, baina asmo hori bazterrera utzi genuen. Aldiro, elkarrizketekin segitu nuen. Eta gaiari buruzko liburuak irensten. Zarauzko

Udalaren enkarguz Euskal Memoria Fundazioak gaiari heldu zionean, liburu egitea proposatu zidaten.

Horrela sartu nintzen bigarren aldiz gerraren gurpil zoroan. Elkarrizketa gehiago egin eta entzun, liburu gehiago irakurri, egunkari zaharrak begiratu, artxibategietan arakatu... eta liburu hiru zatitan banatzea erabaki nuen. Lehen, altxamendu aurreko errepublika urteak; bigarrena, altxamendua gertatu eta frankistak herrira sartu bitartekoak; eta hirugarrena, faxisten menpeko lehen urteak.

Amagoia Gurrutxagak hamar urte pasatsu eman ditu 36ko gerrak Zarautzen izan zituen ondorioak aztertzen. Liburu dagoeneko plazan den arren, puzzlea osatzen jarraitzen du.

Hari nagusiaren ondoan, testu lagungarriak ageri dira. Eta Maritxoren postalak.

Maritxo urteotako elkarrizketatuen memoria osoa da, anonimoki jende askok emandako benetako informazioa zabaltzeko fikzioko bitartekaria, postaletako Zarautzek ezkutatu izan duen Zarautz gordintasunean erakusteko.

Emaizkiguzu liburuaren datuak zifratan.

Dagoeneko aldatzen ari dira. Erreke eta falangistek herria hartu berriko egunetan Zarautzen desagerrarazitako bost pertsona-

EIDER GOENAGA / BERRIA

Zarauzko postalak

36ko gerra

ren izen-abizenak bage-nituen, baita herriko kanposantuan exekutatu zuten miliziano ezezagun baten berri ere, baina toki eta modu berean beste hiru lagun hil zituztela jakin dut gerora. Orioko gainean hildakoak hiru zirela uste nuen, bost ote ziren esan didate duela egun batzuk. Epaiketa sumarioetan hiltzera zigortu zituzten seiren berri jaso dut, horietako bat garrotatu egin zuten. Eta herritik kanpo epaitu gabe exekutatutako zazpirena ere bai. Eta frontean, espetxean edo erbestean hildako 40tik gorakoena ere bai. Eta badakit ez daudela denak. Galtzaileen arteko bajez ari naiz, jakina, irabazleena ondo goratua eta zabaldua izan baitzen frankismo urte guztietan.

“Gure historia kolektiboa Espainiako 1978ko Konstituzioarekin hasi izan balitz bezala jokatzeko dugu, aurreko krimenak, kriminalak eta minak existituko ez balira bezala”

Beste zifra batzuk ematearren: erreketek eta falangistak herrira sartu aurretik Zarauztik alde egin zuten 300dik gora herritarren izen-abizenak, 1937ko otsailaren 13an herritik bidali zituzten 63 emakume eta haurren zerrenda, Francoren kartzela eta esklabo sarean harrapatutako 200 inguru zarauztarren... Esan behar da zerrenda horiek osatzeko lanaren parte handiena gerra galtzaile batzuek duela 35 urte egindakoa dela. Galtzaileen bizipenen nolabaiteko notario akta jaso zuten haiek. Eta zerrenda horretan erantsi beharreko izenak agertzen hasi dira.

Herriak terapia kolektiboa behar duela esan izan duzu. Nola egin liteke hori?

Liburuaren azala eta garaiko postala. Sinatzailea, Maritxo, fikziozko bitartekaria da, anonimoki emandako benetako informazioa zabaltzeko sortua.

Ez dakit, ez bainaiz terapeuta. Dakidan gauza bakarra da herri honek gerra anker bat bizi izan zuela 1936ko uztailaren 18tik aurrera, eta 40 urteko diktadura etorri zela gero. Francok sobera denbora eduki zuen bere menpekoen pentsamendua moldatzeko. Eta kolaboratzaile andana, ez litzateke zaharrez hilko bestela. Francok nazional-katolizismoan zentzutatutako haien bilobak eta seme-alabak gara, gutako asko haren hezkuntza sistemaren balioetan haziak eta heziak dira, izango ahal dugu zer-bait aztertzeke, gure egungo gizartearen ajeak ulertzeko! Gure historia kolektiboa Espainiako 1978ko Konstituzioarekin hasi izan balitz bezala jokatzeko dugu, ordea, aurreko krimenak, kriminalak eta minak existituko ez balira bezala. Minak azaleratzeko, ezagutzeko eta elkarri onartzeko garaia heldu dela errepikatzen ari garen garaiotan ere bai. Erabat inkoherentea da batzuen minak beste batzuenak baino gehiago merezi duela esatea. Lehen, bigarren eta hirugarren mailako minen liga bat antolatzea, nire ustez, anti-terapia da. Mina areagotzen du.

Zer esaten dizute zarauzterrek, liburua ateraz geroztik?

Denetarik. Askok, bazela garaia. Batzuek, ea zergatik ez dudan halakoren izena jarri. Besteek, kolaborazionisten eta Francoren jazarpen egituretako izen-abizenak jarri gabe ere azal zitekeela orduko giroa. Ezagutzen ez ninduen jende batek barre txikia egiten dit orain kalean, beste batzuek ez dakite ezer liburuari buruz eta, garrantzitsuena dena, informazio gehiago biltzeko ate txiki batzuk ireki zaizkit. Gustuko ez dutenek ez didate ezer esan.

Nolakoa zen Zarautz altxamendua baino lehen? Egizu postala.

Bost mila biztanleren bueltako herria. Neka-zaria, kale baserriz betea baina altzarigintzan espezialdutako industriagatik ere ezaguna. Euskalduna eta kulturzalea, baina eskoletako eratzunaren zigorra bere buruari ematen ziona. Karlisten eta abertzaleen arteko lehia bortitzak markatua, baina integritismoan bat egina. Espainiako elite ekonomiko eta politikoko kideen uda lekua; jauntxoaren menpekoek altxatutako kostako herri.

Lekukotzak biltzen segitzeko webgunea ere zabaldu zenuten. Zertan da?

Webgunea informazioa osatzen segitzeko eta zabaltzeko tresna gisa planteatu dugu. Duela bi aste aurkeztu genuen liburua, pixkanaka joango gara hangoak eta liburuan sartu ezinda geratu zaizkidan zatiak horra ateratzen.

Duela hamar urte egindako hainbat elkarrizketa luze lantzeko ditut oraindik; aurkezpenaren ondotik egin ditut pare bat elkarrizketa; agiri batzuk jaso ditut eta gehiago etorriko dira. Hau ez da nire ogibidea, lan honi ezin diot nahi nukeen denbora guztia eskaini, baina ahal den neurrian egitea da asmoa.

“Gertatu zenaren puzzlearen ahalik eta piezarik gehien batzeak obsesionatu nau. Sinetsita nago beraien iragana eta neure, geure orainaldia erabat lotuta daudela, iragan horren oinordeko ere sentitzen naiz”

Galtzaileen eta biktimen kasuan argiago dago, baina zein da hainbesteko bidegabekeria entzun eta jaso izanaren konpentsazioa zuretzat? Zein du alde txarra?

Gertatu zenaren puzzlearen ahalik eta piezarik gehien batzeak obsesionatu nau. Sinetsita nago beraien iragana eta neure, geure orainaldia erabat lotuta daudela, iragan horren oinordeko ere sentitzen naiz. Gure etxean bada birraitona karlista bat, bada fusilatu baten biloba, bada abertzalea zela ezkututzen bizi izan zen aititea, bada tiroa aldenik alde buruan jo eta herriko plazan ikusgai utzitako makis gaztearen irudia ahaztu ezinda hazi zen gurasoa... Uste dut guztien zergatiak ulertzeko gogoak ekarri nauela liburu honetara, beste hamaika elkarrizketetara eta irakurketetara eramán nauen modu berean. Terapia osasungarria izan da alde horretatik niretzat, aberasgarria da hainbeste pertsona eta bizipen ezagutzea.

Pieza batzuk betirako galdu direla eta inoiz ez ditugula jasoko onartzeak, berandu ailegatu naizeneko pentsamendua uxatzeak, gure memoria ezabatzeak mekanismoak oraindik ere oso indarrean daudela irensteak, horrek eman dizkit lanak batez ere. Exekutatu baten ilobak ez zekien hil zioten osabaren izenik ere. Nire adinetik beherako zaraiztarrei galdetu, eta ia denek esango dizute herrian ez zela ezer gertatu 36ko gerran eta ondorengo urteetan. Hori da gerra irabazlearen garaipen nagusia: horren kontzientzia ezabatzea.

Iraganaz hainbeste gauza ikasi eta gero, nola ageri zaizu orain zure bizilekua, Zarautz? Zer

balantze egiten duzu gaurko egoeraz, ikuspegi horretatik?

Hondartzako postalari begira segitzen du, neurri batean; eta kanpotarrei hain harrigarria egiten zaion euskalduntasunak gerra aurreko euskaltzaleen oinordekotza parte bat ere baduela uste dut. Oraingo egoeraren balantzeari buruz, lehen esan dut puzzlea osatzeko ahalegina dela liburu. Puzzle horretan zauri erraldoi bat ageri da, eta bada garaia zauriei garbitzen eta arnas hartzen uzteko. Ezin dugu Franco hil osteko akats bera errepikatu, ezin dira justizia eta egia batzuentzat bakarrik eskatu.

Daukazu esperientzia kontuan hartuta, egingo ote zenuke antzeko lanik beste herriren batean?

Oraintxe bertan, egia esan, ez dut halakorik buruan. Liburuaren azken idazketa, familia eta lana uztartzea oso zail egin zait, eta oraindik neke puntu bat ere badaukat. Egun osoko lanean ari naiz *Berria*-n, webgune bat daukat elikatzeko eta bi ume ere bai. Denbora behar da herri arrotz batean kokatzeko, jende interesgarria identifikatzeko eta gertuko bitartez elkarrizketak lortzeko. Eta denborak urte gorriak baino gehiago balio du lan hauetan, zuzeneko lekuko oso gutxi geratzen delako bizirik eta ahalik eta azkarren egin behar zaizkielako elkarrizketak. Uste dut herri guztietan hasi behar luketela testigantza bilketa lanetan, ahalik eta azkarren. Gero gerokoak. Dagoeneko hasi dira herri askotan, eta hori da bidea. ■

INAKIBEREZIARTUA
Enbalajeak · Biltegiatzea eta Logistika · Zerra eta eraikuntza

25 urte baino gehiago paketatze industrialaren sektorean

Jauregi auzoa, 75 · HERNANI · (Gipuzkoa) · ☎ 943 552 828
www.inakibereziartua.com · mjm@inakibereziartua.com

ogiaren egia

Zatoz eta ezagutu garai batean egiten ziren ogiak, lehengo osagai eta teknikekin

Galparsoro OKINDEGIA

Antzinako ogiaren kabia bihurtu baitugu denda zahar berria

Kale Nagusia 6 (Alde Zaharra) - DONOSTIA - Tel.: 943 421 074